

Vaqif Aslan

Tanınmış yazıçı Vaqif Aslanın "Görkəmli adamların həyatı" seriyasından buraxılmış "Hər şey zaman içində" romanı dünya şöhrətli Azərbaycan riyaziyyatçısı Məcid Lətif oğlu Rəsulovun həyatı və yaradıcılığından bəhs edir. "Ədalət" qəzeti həmin romandan bəzi parçaları öz oxucularına təqdim edir.

İstintaq

VI

Hacı Lətif kişi cümə məscidinin sağ tərəfi ilə 20-30 addım yuxarı gedərək, Qurcanaçay üzərində salınmış kiçik körpudən keçib daha bir neçə addım irəli yeridi. Yolun sağında da, solunda da iki mərtəbəli, yaraşıqlı binalar var idi. İstədi ki, binaların kiminki olduğunu xatırlasın, xatırlaya bilmədi. Ona deyildiyi kimi soldakı binanın çox vaxt açıq saxlanan orta qapısından içəri keçdi, ikinci mərtəbəyə qalxdı. Yenə də sola döndü, yanılmasın deyərək sayaraq üçüncü qapını döydü. İçəridən səs gəldi:

- Arə, kimdir?

Müracət formasındakı kobudluq Hacı Lətif kişini titrədən kimi oldu. Özünü toplayıb qapını yavaşca araladı. İçəridəki stolun arxasında koğaburun birisi oturmuşdu. Sanki gözləri də bir qədər qıyıq idi. Üz-gözü xoruz pipiyi kimi qarışıq qırmızı rəngə çalırdı. O, gözlərini bərləyib key-key gələn adama baxırdı. Hacı Lətif kişi özünü toplayıb soruşdu:

-Yelyan sizsiniz?

- Arə, nə sözün var?

- Hacı Lətif kişi mənəm.

-Sən müttəhimsən. Arə, bildin?

- Yoldaş Yelyan, nə danışırınsınız?!

-Arə, mənə tanıyırsan? Birdən-ikidən durub oturduğumuz olub?

-Xeyr!

- Bax, gör, mən sənə yoldaşın ola bilərəmmi? Ay musurman, musurman!

- Dədən boyda kişiyəm.
- Arə, mən dədə-mədə tanımaram.
Hacı Lətif kişi birdən-birə dəyişildi, səsindeki mülayimlik yoxa çıxdı:

- Onu hamı bilir. Məni nəyə çağırırsan?

- De görüm, zavodun durur?

- O, baramaaçan fabrik idi. 1917-ci ilə qədər o işlə məşğul olmuşuq.

- Sonra?

- Sonra da baramadan eşilmiş ipək almaq üçün bir neçə dəzgah gətirtirdim. Onu bir qədər böyütmüşdüm.

-Daha sonra?

-1920-ci ildən onu Şura hökumətinə bağışlamışam.

-Musurman olasan, zavod bağışlayasan. Heç ağıla batan iş deyil. Zavodunda hayeslər də işləyirdimi?

- Karo, Jora, Hayqı.

-Necə idilər?

- Çalışırdım ki, yaxşı olsunlar. Nikola-ya şikayət eləməsinlər.

- Tanıdığın erməni qadınlar da vardı-mı?

- Hələ sovet qurulmamışdan bir erməni qızı yanıma gəlmişdi. Mənim fabrikimdə olan fəhlələrə rus dili dərsi keçmək istəyirdi. Çimnaz Piriyan adında bir qız idi. Təşkil etdim, gənc fəhlələrlə söhbətləşdi, həтта, dərslər keçməsi üçün otaq da ayırdım.

-Musurmandan çıxmayan iş!

- Hər dəfə dərsə gələndə Zərixan və Züleycan adlı iki erməni qızı da özü ilə gətirirdi. Fəhlələrə çox şey öyrədirdilər. Fabriki hökumətə bağışlayandan sonra onlardan xəbərim olmadı.

- Bəs onlar necə idilər?

-Sənin anan, bacın kimi. Fəhlələr arasında xətir-hörmət qazanmışdılar.

- Sən burada müttəhimsən, mən də müstəntiqəm.

Yelyan qarşısındakı vərəqə nə isə yazırmış kimi əlindəki qələmin perosunun ucuna üfürdü. Diqqətlə Hacı Lətif kişiye baxmağa başladı. Onun bəbəkələrində sanki ilan-qurbağa oynayırdı. Yelyan susmağında davam edirdi. Birdən diləndi:

-Arə, familyanı del!

-Məmmədov.

-Arə, bu, istintaq sənədidir, rusca yazılır. Mamedov. Çimnaz Piriyan sənə rusca öyrətməyib? Susursan... Sus! Rusə hörmətin olmayıb, dilini də öyrənməmişən. Yaxşı adın necədir?

(Romandan parçalar)

-Hacı Lətif.

-Ox, musurman, musurman! Rusca bilmir ki, bilmir. Qadji Latip.

-"P" yox, "F".

-Olsun! Yaxşı, yazıda düzəltdim. Atanın da adını de.

- Rəsul oğlu.

-Xoroşo. Rasul oğlu.

-Milliyyətin nədir?

-Türkəm.

- Rusca "tyurok". Yazdım. Yaşadığın ölkə:- Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası (ASSR). Yaşadığın qəza:- Nuxinskiy, şəhərin: - Nuxa. Yaşın: -62. Rusca bilmirsən. Deməli, azsavadlısan. Znaçit, maloqramoten. Məktəbə də getməmişən. İndi də ailə tərkibin haqqında. Jenanın adı?

- Başa düşmədim. Kimin adı?

-Jenanın, yəni, arvadının.

- Arvadımın adı Güllüdür.

- Vot, şto... Yazıram:-Qulli. Yaşı?

-46.

-İşi-gücü?

-Evdar qadındır.

- Oğlun? Neçə yaşdadır ? Nə işə baxır?

-Əbdüləli böyük oğlumdur. 23 yaşındadır, 24-ə keçəcək. Müəllimdir

-Musurman, özü də müəllim. Yazdım:-Abdul Ali.

- O biri oğlumu da yaz. Əbdül Məcid. O hələ oxuyur. 13 yaşı var, 14-ə keçəcək.

-Yazdım. Abu Medjit yazdım. Qızların?

- Onlar mənim üstümdə deyillər. Ər-dədirilər.

- Daha bir oğlum da vardır. Hamid. Dörd yaşın içindədir.

- Balacadır. Başa düşdüm. Müsavatçısan?

- Xeyr!

-Yazıram: bezpartiyıy, yəni, partiya-dan kənar.

-Sənətin?

- Burucu. Baramadan burulmuş, eşilmiş ipək alan.

-Şelkokrutılışık. Zavodçik. Hələlik bu qədər. Zavodun 1920-ci ildən, bağın və bostanını isə 1927-ci ildən alınıb. Yenə də bura sadovnik, yəni, bağban olduğunu da yazıram. Bu gün 12 mart 1931-ci ildir. Bu gündən sənə iş açıram. Delo nomer 47 sənə iş nömrəndir. Delo nömrə 47! Yadında qaldı?

Sabah yox, birisi gün yenə bu vədə gələrsən. davam edirik. İndi isə xoş gəldin.

Müstəntiqin otağından çıxıb gəlidiyi yolla qayıdan Hacı Lətif kişi evə necə gəlib çatdığını bilmədi.

Darvazanı döydü. Güllü xanım gəlib darvazanın bala qapısını açdı, Hacı Lətif kişini avazı-mış görüncə: - Bıy, ay kişi, sənə nə olub?-dedi.

Hacı Lətif kişi erməni müstəntiqə baş verənləri birer-birər danışmaq istəmirdi. Güman edirdi ki, hər necə olsa da, hökumət vardır, günahsız bir adama qarşı o qədər də qəddarlıq etməzlər. Elə ki, axşam oldu, Əbdüləli işdən gəldi, məsələdən hali oldu, Məcid də evdəki söhbətə qoşulmaq istədi. Ona qulaq asmağı və susmağı məsləhət bildilər. Əbdül Əli bir xeyli fikirləşib dedi:

- Bu olanlar daha ciddi bir məsələyə girişdir. Müstəntiq ola, özü də erməni ola, ondan doğruluq gözləməyə dəyməz. Güllü xanım istədi ki, nəse desin, söz boğazına tıxanıb qaldı. Hacı Rəsul kişi hamını bir-bir nəzərdən keçirib əlavə etdi:

-Bu söhbət buradaca qalmalıdır. Orda-burda heç nə danışmayasınız.

Elə bu vaxt darvazanın asta-asta döyüldüyünü eşdildi. Hamı bir-birinin üzünə baxdı. Araya bir anlıq sükut çökdü. Əbdül Əli yerindən qalxa-qalxa:-Gedim, görüm, kimdir?-dedi.

Bir azdan Əbdül Əlinin kiminləsə danışa-danışa gəldiyini gördülər. Əbdül Əlinin yanındakı adam mülkü geyimdə idi, lakin danışığının amirəliyindən hiss olunurdu ki, hökumət adamıdır. Nəhayət, onlar içəri girdilər. İçəridəkilər ayağa qalxdılar. Gələn adam salam verib, özünü təqdim etdi:

-Mən Azərbaycan Dövlət Siyasi İdarəsinin əməkdaşı yoldaş Naibovam. Azərbaycan Dövlət Siyasi İdarəsinin sədri və katibi tərəfindən imzalanmış 53 №-li order əsasında gəlmişəm. Evdə axtarış aparmalı, əmlakınızı siyahıya almalıyam. Sonrasını da ki, özünüz bilirsiniz.

Güllü xanım yaylığının ucu ilə gözlərini silə-silə yan otağa keçdi. Naibov uca-boylu, enlikürək bir adam idi. Pəncərənin qabağında oturub ayağını ayağının üstünə aşırı, dəftərini açdı, dizinin üs-

tündə yazmağa başladı: "Nuxa rayon 19-cu rayon ..." Sonra da ev əşyaları bir-bir siyahıya alındı.

Evdəki kitablara nəzər salarkən əski əlifba ilə yazılanları ayrıca qeyd etdi. Onları yandıрмаğı lazım bildi. Bu barədə ailənin böyük oğlu kimi Əbdül Əlidən izahat da aldı.

Artıq gecənin yarısından da keçmişdi. Hamı oyaq idi, axtarışın nə ilə nəticələ-nəcəyini gözləyirdilər. Naibov əllərini belində çarpazlayıb, yerə baxa-baxa var-gəl edirdi. Axır ki, başını qaldıraraq Hacı Lətif kişiye zilləndi:

-Hacı Lətif, arvad uşaqlarla salamatlaş, gedirik.

Hacı Lətif kişi, bəlkə də, ömrü boyunca bu qədər yazıq görünməmişdi. Əvvəlcə Əbdül Məcidə baxdı. Yəqin ki, ürəyində: - Sənə heç nə edə bilmədim. Səni ata kimi yetərincə əzizləyə, oxşaya bilmədim.- dedi. Hacı Lətif kişi əyildi, Əbdül Məcidi köksünə sıxdı, sanki bir dəstə qızılığın iyləyirmiş kimi onu iylədi, o üzündən, bu üzündən öpdü. Dikəldi:- Kişi ol, məhkəmə dur!-dedi. Sonra Güllü xanıma döndü: -Ürəyini sıxma, arvad!Uşaqlara atalıq elə!-deyə gülüm-sündü. Güllü xanım qəlbindəki həyəcanı boğaraq:-Uşaqların atası sağ olsun! Özü gələr, özü də atalıq edər!-cavab verdi. Cavab verdi və üzünü yana çevirdi. Əbdüləli ilə ikəlli görüşən Hacı Lətif kişi: -İndi hər şey sənə üzərinə düşür, oğlum! -deyə başını xəfifcə onun sinəsinə qoymdu. Hacı Lətif kişi oğlunun sanki necə nəfəs almasını bilmək istəyirdi.

Elə ki, görüş bitdi, Hacı Lətif kişi siyasi idarənin əməkdaşı Naibova müraciət-lə dedi: "Bu gün səhər müstəntiq Yelyana yoldaş dedim, qəbul etmədi." Naibov onun sözünü tələsik kəsərək: -Bu hadisə dünən olub, artıq martın 13-dür-deyə cavab verdi. Hacı Lətif kişi sual etdi: "Bu iki gün arasında fərq varmı?"

Siyasi İdarənin əməkdaşı Naibov sanki aylan kimi oldu: - Elə bir fərq yoxdur.-deyə başını buladı.

Ailə üzvləri Hacı Lətif kişini darvazaya qədər ötürdülər. Şəhərin alatoranlı-ğında cırıltı ilə açılıb örtülən bala qapının səsi havanın sərinliyində ərilib axdı.

P.S. Romanın tam hissəsini let.az saytından oxuya bilərsiniz.

